

Az írónak egy mosodacédula is kincset tud érni

VIDA GÁBORRAL KORPA TAMÁS BESZÉLGET KOLOZSVÁRRÓL ÉS AZ *AHOL AZ Ő LELKE* CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

Korpa Tamás: Az *Egy dadogás története* című autofikciód utolsó bekezdéséből megtudhatjuk, hogy a könyv elbeszélője nappali tagozatos egyetemistaként 1990. január 15-én érkezett meg Kolozsvárra, egy fémvázás hátizsákkal, bozontos hajjal, frissen növesztett szakállal. Idézem: „olyan voltam, mint egy geológus vagy egy magyar szakos hallgató”. Érdekelne, hogy miket tartalmazott a fémvázás hátizsákod konkrétan és átvitt értelemben is. Milyen étellel, tulajdonságokkal, tudással, tapasztalatokkal, háttérrel, hozott anyaggal érkezted Kolozsvárra? Miért pont Kolozsvárra? És hová, Kolozsváron belül? Akkoriban – a rendszerváltás euforikus, ugyanakkor talán már kezdettől fogva illuzórikus, álruhás időszakában – olyan könnyű volt összetéveszteni a geológus és a magyar szakos hallgatókat?

Vida Gábor: Az Avram Iancu utcai kollégium 28-as szobájába költöztem azonnal, az volt akkor a tudományegyetem fiúkollégiuma, ott voltak ismerőseim, el is mesélték, hogy a mérnökök pár nappal azelőtt vitték el a szomszéd szobából a magnókat, az egyetemi kábelrádió állítólag lehallgató berendezésként is működött... Szalonna és kolbász egész biztosan volt a hátizsákomban, évekig ellátási gondokkal küszködött még Románia. Hálózásot is vittem, a fűtés akadozott mindenütt. Arra mindig vigyáztam, hogy kevés holmim legyen. Szellemileg érdekes lehettem, annyit készültem a felvételire, hogy nem csak az egyetemi tananyag egy jó részét olvastam már, hanem szinte mindent, amit otthoni viszonyaim között elértem. 1985-ben kiadták románul Mircea Eliade nagy vallástörténetét, bár a boltokban nem volt kapható, én olvastam, és volt egy román nyelvű Heidegger-könyvem, azzal nem boldogultam, emlékszem egy passzusra, amely alatt a fordító lábjegyzetben közölte az angol és a francia változatot, mert román nyelvre ez nem fordítható le. Mindenfelét olvastam, káosz volt a fejemben. Megvolt a korszak eufóriája, és a kollégiumban szerencsére nem volt tévé. Korábban is volt bejárásom az Akadémiai Könyvtárba, és a következő éveket ott üldögéltem végig. Az összes lexikon és szótár szabadpolcon volt, ha valami nem értett az ember, felállt és kikereste, olyan volt, mint ma az internet. Akkoriban a legtöbb szakállas fiatalemberhez bizvást lehetett magyarul szólni Kolozsváron, de aztán a román fiúk is látták a *Zabriskie Point* és a *Hair* című filmeket, velük is elkezdődött a hippikorszak.

Korpa Tamás: Szintén a fenti regényzáró bekezdésben osztod meg első találkozásodat Cs. Gyimesi Évával, az iskolateremtő pedagógussal, tudóssal és nem melleleg polgárjogi aktivistával. Kijelented, hogy írni szeretnél, méghozzá az „egészről”. „Mondta, hogy írjak, később majd sokat beszélgettünk, de nem eleget. Innen egy egész más világ kezdődött el velem, új világkorszak, ezt is lehetne mondani”. Csak egy utalás erejéig jegyzem meg, hogy Udvardy Frigyes kronológiája szerint ezen a napon –

1990. január 15-én – érkezett Romániába az NSZK külügyminisztere is, Hans-Dietrich Genscher – tágul, forr, terebélyesedik a világ. De, ami fontosabb: milyen emlékeket őrzöl Cs. Gyimesi Éváról? Miről beszélgettetek? Megmutattad neki az írásaidat?

Vida Gábor: Akkor már volt egy novellám az *Ifjúmunkás*ban, és egy másik a zsebemben, meg egy sor apró cikk, amelyek a *Vörös Lobogó* című aradi napilapban jelentek meg. A 28-as szobában az *Echinox* magyar szerkesztői közül is laktak ketten. Ezek akkori stációk, amelyeket a bölcsészfejű emberek bejártak. Nem beszélgettem én Gyimesi Évával az elején semmiről, alig lehetett vele találkozni, a közéleti szerepe teljesen elnyomta a tanárt és a tudóst. A könyvét és a könyvészet elérhető részét már egyetem előtt olvastam, alig tartott nekünk órákat, de hát az egy hiányos félév volt, a legtöbb tanerő Pesten vagy Párizsban forgott, hogy bepótolja azt, amit nem lehet. Volt olyan franciatanárunk, aki szintén a vizsgán értesült arról, hogy volt ilyen tantárgy. Nem is tanult meg ott rendesen franciául senki, amit otthonról hozott az ember, azzal maradt. Éva néniével később volt egy komoly vitám Hamvas Béláról. Ugye, a magyar értelmiségnek négy megrontója van: Szerb Antal, Bibó István, Németh László és Hamvas Béla. Hamvas nekem – és nem voltam egyedül – az egyetemet pótolta, száz olyan dologról beszélt, amit a BBTE professzorai elmulasztottak említeni. Ha Eliadét vagy Ciorant és Simone Weil-t vagy C. G. Jungot, Szondy Lipótot és Kerényi Károlyt olvasott az ember, nem volt már Béla bácsi olyan extra. Ki volt átkozva, persze, de ma már Nietzsche-ről is tudjuk, hogy nem volt fasiszta, Deleuze ezt pontosan elmondja. És aztán megtaláltuk Esterházy szövegeiben is a Hamvas-passzusokat, ma sem értem, hogy lehet a magyar posztmodernről úgy beszélni, hogy az ember nem olvasta a *Karnevált*. Kérdeztem egyszer Spirótól, miért haragszanak ezek Hamvasra? Irigylük, túl jó. A másik vitánk az volt, amikor a szekusdossziéjával foglalkozott, és megírta a *Szem a láncban. Bevezetés a szekusdossziék hermeneutikájába* című könyvét. Neki is azt mondtam, mint másnak, a Szeku a könyveiteket nem írta meg helyettetek, az a ti dolgotok, de hagyott egy tonna veszélyes hulladékot, ez szemét, ahogy TGM mondta. Szilágyi Domokos kapcsán egyetértettünk, nem a jelentései miatt kell újraértelmezni a költészetét, hanem csak. Éva néni filozófus volt, aki nem csinálta meg a filozófiáját. Régen azt hittük, hogy van egy dió, amit fel kell törni, és abban van a valami, vagy nincsen benne semmi. Ma már tudjuk, hogy nincs dió, azt neked kell megcsinálni [ad notam Heller Ágnes]. Az volt jó a vele való vitákban, hogy figyelt arra, amit mondtam, kérdezett, körbejárta, kíváncsi volt, hogy mit tudok mondani, igazságkereső ember volt, nem dominálni akart, hanem tudni. Nem volt olyan fogalmi apparátusom, amivel meg tudtam volna győzni arról, amit nem fogadott el. Ilyenje senkinek sem volt. De a következetes igazságkeresésből istenkeresés lesz, ezért szokták az okos emberek elővenni Hamvast, Tolsztojt, Augustinust, az Evangéliumot, a Talmudot...

Korpa Tamás: Magyar–francia szakos hallgatóként közel kerülhettél a francia nyelvhez és kultúrához, aztán az *Éber* című egyetemi lap szerkesztője lettél. Kikből állt az egyetemi kapcsolati háló, netwörköd? Kik voltak hatással esztétikai gondolkodás-módodra ekkor? Mesélnél az *Éberről* is? A legendás három [román, magyar, német], majd hat [latin, francia, angol] nyelven megjelentetett *Echinox* egyetemi folyóirattal is kapcsolatba kerültél.

Vida Gábor: Nincs esztétikai gondolkodásmódom, igaz, ha akarok, én is tudok mindenhez társítani egy-egy ideológiát. Bár, ha összeolvassa valaki Ortega Y Gasset, Szerb Antal, Lukács György és Hamvas regényelméleti fejtegetéseit, mosolyogni támad kedve. Én a francia kultúráért örökre hálás leszek, gyakrabban kellene Párizsba járni, mint Pestre. Az a jó a franciáknál, hogy a 19. században nem dobták a szemébe azt a spirituális hagyományt, amit a kereszténység létrehozott. Valéry, Péguy, Maritain, Simone Weil – Verne Gyula, Sartre és Derrida mellett ők is elférnek. Nagy ország az. Amikor az ember beszabadul egy nyelvbe és egy kultúrába, akkor a Szent Grál pár lépésre van már csak. Volt egy pofa a könyvtárban, aki mindig kért egy cigarettát, és elmesélte, hogy évek óta a *Britannicát* olvassa, elejétől a végéig, már a 8. kötetnél tart, ez is érdekes. Különbön egyetlen *Echinox*-lapszámot csináltam, igazából nem is tudtam mit kezdeni vele, nem vagyok jó kapcsolatépítő, és már attól tartottam, hogy miattam fog megszűnni a magyar oldal. De aztán megjött a zseniális Bréda François, és nem szűnt meg. Viszont a kollégiumban zajló házibulikon, aki élt és mozgott, az megfordult. Nyitott világ volt. Ott ismertem meg Kemény Istvánt, Kun Árpádot, Téreyt, és még ki tudja, hány fontos embert. Lajos, ne menj velük, ezek anarchisták, mondta egyszer Balla Zsófi Parti Nagynak... Évfolyamtársam volt Tompa Andrea, Fekete Vince, később jött Jánk Károly, Vermesser Levente, László Noémi, Demény Péter, utánuk Lövétei Lázár László és OJD. Tanárok közül Szilágyi N. Sándor és Horváth Andor nyújtott a legtöbbet, és Egyed Péter, az ő filozófia kurzusa után elolvastam Platón összes műveit. Az *Árnyékhatár* és az *Éber* című lapok éppen arról szóltak, úgy jöhettek létre, hogy összedőlt a régi világ, és még nem bukkantak fel az új diktátorocskák, azt hitte az ember, hogy mindent lehet. Nagyon átverték minket, ezért is nem lett folytatás. Természetes dolog, hogy a bölcsek lapot akarnak csinálni, kettő ír, kettő iszik, a többi férjhez akar menni. Változott azóta valami?

Korpa Tamás: Valószínűleg ez a szelekció állandó. Apropó, milyen témában írtad a szakdolgozatodat, és kinek az irányítása alatt?

Vida Gábor: Mózes Attila prózájáról írtam szakdolgozatot, nem irányított senki, Attila is megmondta, hogy hülye vagyok, miért nem hagyom békén, inkább igyunk valamit. Ma már azzal a dolgozattal simán megbuknék, nem tudnám elvégezni a magyar szakot. Mózes Attila nagyon pontosan el tudta mesélni azt az erdélyi világot, amiben éltünk, azt hiszem, ezért volt nekem fontos. Valamikor az elején megtanultam, hogy a művet kell olvasni, azután az elemzést, ha viszont az ember nem sajátítja el a szakszergont, gyorsan kifogy az elméletből, eredeti gondolata mindenkinek kevés van. A legtöbb doktori dolgozatot 10-15 oldalban meg lehetne írni, és akkor az jelenthetne is valamit. Mózes Attiláról keveset írtak, már életében elfelejtették, a temetésén is alig voltunk néhányan.

Korpa Tamás: Diplomaszerezésed évében [1994] látott napvilágot első köteted, *Búcsú a filmtől* címmel. Csaknem három évtized távlatából milyennek találsz a kötet poétikáját, saját íráspraxisodat? Milyen írás- és hagyománydilemmák, témák foglalkoztattak? Tovább tudtál vinni valamiket a *Búcsú a filmtől* felvetései, motívumai, karakterei közül?

Vida Gábor: A hideg ráz azoktól a szövegeimtől, de tudom, hogy mindenkinek valahol el kell kezdenie az írást. Ma már nem irigylem azokat, akik egész fiatalon mindent tudnak, úgy értem, nyelvileg, stilisztikailag készen vannak – Mózes Attila ilyen volt, például. De hadd mondjak valamit, igaz teljesen más összefüggésben, a filmtől vett búcsúról... A '90-es években megérkezett Romániába egy olyan audiovizuális világ, amitől ez az ország többnyire el volt zárva. Kolozsváron havi rendszerességgel vetítettek filmeket. A Román Nemzeti Filmarchívumtól jött le egy Dumitrescu nevű ember. Minden olyan filmet elhozott, ami a szerény gyűjteményben megvolt (Tarkovszkijtól az *Andrej Rubljov*, Antonionitól a *Nagyítás* és *Zabriskie Point*, Fellinitől a *Róma*), a csilláron is lógtak az egyetemisták. A filmek előtt mondott hosszabb-rövidebb bevezetőt, néha már püsszegtek rá és fűtyültek, vetítés után lehetett vele beszélgetni, kiderült, hogy ő a filmarchívum igazgatója, sokat tanultunk tőle, tolongás volt körülötte mindig, és amíg nem válaszolt az összes kérdésre, nem mentünk haza. Hogy filmet kellene csinálni, az ott kezdődött, abban a moziban, a Studházban. Estéről estére arról beszélgettünk, hogy lesz majd egy film, amelyben... Hamar kiderült, hogy ez a film soha nem fog elkészülni, aztán valaki megkérdezte, hogy: fotóztok legalább? Nem, nem fotóztunk, senkinek eszébe sem jutott, hogy fényképezni kellene, hogy a film képi világ. Nincs is abból a korszakból egyetlen képünk sem. Jellegzetes erdélyi magyar hozzáállás: nem lehet. Nem is tudjuk valójában, hogy mi az, amit akarunk, de nem lehet... Aztán Kincses Réka elment Berlinbe közülnök, és filmrendező lett.

Korpa Tamás: Az *Egy dadogás történetében* felidéztl egy revelatív antikváriumi dél-utánt: Arad régi könyvkereskedésében, kitelepített svábok és szászok német nyelvű, hátrahagyott könyvei között figyelmes lettél egy apró, szürke kiadványra. Belelapoztl, hatalmába kerített, ott helyben többször el is olvastad Szilágyi Domokostól az *Emeletek avagy A láz enciklopédiáját*. Ugyanis erről a verskötettről volt szó. A nyelvhez való költői odafordulás intenzitása, a szöveg együttalkotó, cselekedtető potenciálja magával ragadta a középiskolás diákot, aki voltál: „megnyíltak a szövegek, a versek, látni kezdtem, hallani, érezni. Másodszor is elkezdődött számomra az irodalom”, írod. Egyetemistaként, egyúttal fiatal szerzőként is értek az örömolvasásnak ilyen testet és lelket átjáró, emlékezetes kegyelmi pillanatait?

Vida Gábor: Baudelaire volt ilyen. Ültem az Akadémiai Könyvtárban, és kiesett az idő. A *Fleurs du Mal*t olvastam, és egyszer bejött a könyvtáros, záróra, azt se tudtam pontosan, hol vagyok. Szokott ilyen lenni velem, a *Csendes Dont* olvastam a járvány idején így, két hétig nem is csináltam semmi mást. Az Akadémiaiban vaskos kultúrtörténeti könyveket bújtam, főleg franciául, meg Hannah Arendtet, Raymond Aront, Roland Barthes-ot. Volt egy óriási technikatörténeti munka, hetekig azt jegyzeteltem, vagy a vitorlás hajók kötélzetének csomózási technikáit, van legalább kétszáz fajta csomó. Simonyi Károlytól *A fizika kultúrtörténete...*, Sir Stein Aurél tanulmánya, hogy Belső-Ázsia kiszáradása és a Föld általános felmelegedése milyen viszonyban áll egymással, 1905-ben (!) írt erről. Egyszer megjelent OJD a könyvtárban, hindu eposzokat kért ki, amelyeket Bréda François ajánlott neki, hozta őket a könyvtáros, de nézett is furcsán a húszéves költőpalántára, aki nem tudta, mert a mestere sem tudta, hogy azoknak az époszoknak csak a címlapja és katalóguscédulája van angolul, a többi viszont eredeti szanszkrit vagy páli nyelven...

Korpa Tamás: Javában Kolozsváron éltél még, amikor beiktatták Gheorghe Funar közigazdászt, egyetemi oktatót a Szamos-parti város polgármesteri székébe 1992 áprilisában. Az események hirtelen felgyorsultak. A beiktatást követő első héten megnyílt a front: kezdetét vette a „feliratháború”, „szoborháború”, „iskolaháború”, [önkormányzati] ultranacionalizmus. A Balázs Sándor és Schwartz Róbert által szerkesztett, több ezer cikk kivonatát tartalmazó, *A Funar-korszak Kolozsváron a helyi sajtó tükrében* című kötetben napról napra követhetjük az extrémebbnél extrémebb fejleményeket. Persze a retrospektív, analízáló távlat csalóka is lehet, más, mint megélni vagy benne élni az éppen történőben. Hogyan emlékszel vissza ezekre az évekre, és hogyan élted meg őket?

Vida Gábor: Nem érdekelt igazán. Számomra 1990 júniusában, amikor a bányászok szétverték a bukaresti diáktüntetést, befejeződött a közélet, a politika, nem érdekelt, hogy ki a polgármester, a miniszterelnök, és hogy hívják a királyt. A bukaresti diákok is úgy gondolták, mint sokan, hogy a régi rendszer emberei menjenek el már a búsba, de a régi rendszer emberei ezt nem így gondolták, és behívták a bányászokat, hogy csináljanak rendet. Szabályos pogrom volt, nem az első és nem az utolsó a 20. századi Romániában. Az ilyeneket háttérből mindig a hatóság szervezi és asszisztálja végig. Legutóbb az Úz-völgyi temetőheccben láttuk ezt. Azóta is nagy ívben elkerülöm Kolozsvár főterét, ha lehet, bár nem mindig lehet. Funar csak a szimptomája volt az akkori Romániának, mindaz, ami őt és baráti körét előhozta, nem múlt el, kis gazdasági megingás kell, hogy előjőjenek a cimborák, az a harsogó nacionalizmus egy búvópatak. Román ismerőseimnek szoktam mondani, hogy engem személyesen a magyarságomért soha senki nem bántott, de ha belegondolok, mi minden hangzott el a magyarok ellen, akkor hányingerem van. Attól is, amit mi, magyarok szoktunk ezekre válaszolni, zsák a foltját megleli. A román és a magyar politikusok is elsősorban a család anyagi helyzetét kívánják rendezni, minden eszme, zászló, címer, szobor csak ürügy és álca. Aki hiszi, amit mond, az hülye, aki nem hiszi és mondja, hazudik. Ennyi számomra a közélet.

Korpa Tamás: A szimbolikus tér- és emlékműfoglalás hírhedt pillanata volt a Mátyás-szoborcsoport elé kihelyezett, Nicolea Iorga-idézetet tartalmazó, román nyelvű tábla. Külön regénytéma lehetne a szobor feletti diszponálási kísérletek története: 1992. december 1-én, a román nemzeti ünnep napjának délelőttjén munkások apró vésőkkel nekilátnak a talapzatnak, hogy kialakítsák a tábla helyét. Lassan haladnak. Közben magyar fiatalok jelennek meg a téren egyre többen, élőláncot alkotnak a szobor körül. Megérkeznek a rendfenntartók, akárcsak a teológushallgatók, akik gyertyákat gyújtanak, egyházi énekeket énekelnek. Hamarosan egy nacionalista dalokat éneklő román kórus is feltűnik. 20:45-kor a rendőrkordon kiszorítja a térről az éneklőket. Ez a hosszú felvezetés amiatt volt fontos, mert az *Ahol az ő lelke* című 2013-as [majd 2019-ben átdolgozott] regényed egyik „kulcsszereplője”, egyben kulcsmotívuma is a Mátyás-szoborcsoport...

Vida Gábor: Nem munkások dolgoztak a táblán, hanem a titkosszolgálat emberei. Ott voltam, láttam őket, aztán hazamentem. Lehangozóak ezek a gyertyás tüntetések

meg a köpködés. 1902-ben Jókai is ott volt a leleplezésen, tüntetés is volt. A szobor körül mindig hercehurca van, a teret újra és újra át kell rendezni, és ez szinte minden városban így van Romániában, akár laknak ott magyarok, akár nem. Nincs román urbanisztikai koncepció, úgy is működnek a városok. De ha megnézzük az erdélyi köztéri szobrokat, akkor azt kell mondanom, Fadrusz legalább tudott lovat mintázni, a román szobrászok nem tudnak. Ha holnap eltakarítaná valaki az összes köztéri szobrot és emlékművet, talán senki nem hiányolná őket, a lakosság túlnyomó része nem is látja, hogy vannak. A tévéből értesülnek, hogy volt valamikor egy múlt. Nem szimbolikus térfoglalásról van szó, hanem igaziról, a *találka alakú tereket* (György Péter után szabadon) szünteti meg a kortárs urbanisztika egész Európában, legyen üres, mert oda vurstlit és színpadot egyaránt fel lehet húzni, és majd elférnek a tankok... Maradjon egy kis belváros, mert az kell a turistának, de nagy és kopár, embertelen terekre van szükség mindenütt, mint De Chirico képein.

Korpa Tamás: Fadrusz János alkotása fontos szerepet játszik a regényszereplőid sorsában, külön-külön is. Érezhető, hogy a szobor (valamint a hozzá kapcsolódó rítusok, látomások) folyamatosan mozgásban tartják a történetet: a szereplők keresik a „társaságát”, tisztelegnek előtte, beszélnek hozzá, álmaikban megelevenítik, Bartha Kálmán festőtanonc folyamatosan rajzolja, alakítja a kontextusát. Számodra mikor vagy mitől vált fontossá?

Vida Gábor: Én a rendszerváltás előtt üldögéltem sokat a Főtéren, a Lófarka volt az általános találkahely, és amíg kevés volt az autó, lehetett ott mészolni meg cigarettázni, közben egész csend volt, olyan a tér akusztikája, amit sikerült elrontani. Bő tíz évvel azután kezdett foglalkoztatni, hogy eljöttem Kolozsvárról. Eredetileg a regény Marosvásárhelyen zajlott volna, ott is kezdődik, csak rájöttem, hogy túl kicsi a város hozzá, kisvárosban nincs inkognitó, és a hőseimnek arra szükségük volt.

Korpa Tamás: A regényed olvasása óta nem tudok úgy tekinteni a szoborcsoportra, hogy ne egészítsem ki a saját Daniel Klaudiámmal például, ne keressem a szemkontaktust Mátyással érkezéskor és távozáskor, s ne legyen valami instant válaszem, ha a király megelevenedve feltenné a kérdést: miért vagy már megint itt...? Az *Ahol az ő lelke* egyik fontos esztétikai és performatív teljesítménye ez számomra. Várom, hogy mikor fedezi fel magának Kolodko Mihály gerillaszobrász, és helyez el néhány ércckockacukrot a talapzaton... Ha az érckirály regénybeli kérdését parafrázálva felteszem neked – Miért írtál meg engem? –, mit válaszolnál?

Vida Gábor: Marosvásárhelyen láttam, hogy megáll egy autó a Bolyaiak szobra előtt, kiszáll belőle öt kalapos meg bajszos polgár, keresztet vetnek, visszaülnek és elhajtanak. Azóta se tudom, hogy mi volt a fejükben. A Mátyással való beszélgetésnek ez az alapja. Be kell vallanom, nekem inkább a templomhoz van közöm. Voltam egyszer hajnali misén, az állomásra indultam nagy hátizsákkal, hallottam az énekszót, gondoltam, benézek, mi van? Egyedül misézett a pap, biccentettem neki, bólintott, és mentem tovább a Vlegyászára. A Farkas utcai templomból gyakran behallatszott délutánoként az orgonaszó a könyvtárba, a távolság és a lomb megszűrte a han-

got, nagyon szerettem. A szoborral eljátszottam, és ha mindent nem is, de sokat olvastam róla. A *Nils Holgersson*ban van, hogy a szobor éjjel leszáll a talapzatról, bár az, hogy a szobrok megelevenednek, ősi tudás, ha Jókai nem is, de Krúdy biztosan hallott ilyenről. Irsai Zsoltot faggattam hosszan, hogy mi lenne, ha bevennék egy nőt a szoborcsoportba, mondott sok érdekeset, de nem volt hajlandó megrajzolni. Már nem emlékszem, hol találtam az ötletet, nem új, nem is valami kortárs feminista gondolta ki.

Korpa Tamás: Miközben férfi hőseid az úton-lét követői, hiszen érintik Amerikát [Sándor], Ázsiát [Kálmán], ráadásul az afrikai szafariról, misszionárius táborról és a megszállt Budapestről részletes leírásokat kapunk Lukács sorsán keresztül, most elsősorban a regény kolozsvári topográfiájára kérdeznék rá. A Főtér mellett mely helyszínek kapnak kiemelt térpoétikai jelentőséget a könyvben? Az is érdekelne, hogy melyik az a Szamos-híd, ahonnan Bartha Kálmán a rajzait majdnem a folyóba dobja? Milyen konstitutív szerepeket kap a térbeágyazottság?

Vida Gábor: Amíg Kolozsváron éltem, nem érdekelt a helytörténet, nem éreztem turistának magamat. Marosvásárhelyen utánamentem a dolgoknak, meg akartam tapadni, gondoltam, a helytörténet fontos. Akkor derült ki, hogy itt mindenki mindenkít ismert, nem lehet elhelyezni úgy egy házat, hogy az örökösök ne kérnének jogdíjat az említésért. A regénybeli Kolozsvárt a magam számára fel kellett dolgoznom, meg kellett értenem, nem egyszerű, mert a reprezentatív épületekről rengeteg anyag van, de ez nekem kevés volt. Ha nem ismersz pontosan egy utcát, nem tudsz oda beszúrni egy fiktív házat. Évek teltek ezzel, közben kiderült, hogy sem a világháborút, sem pedig Magyarország történelmét nem ismerem, ezeket is meg kellett tanulni, és hát Románia. Bartha Kálmán a sétatéri hídról dobja vízbe a képeit meg a rajzait, az Erzsébet pallóról is megtehetné, a vízimalom hídjáról is. Legutóbb még az a ház is megvolt, amelyben Daniel Klaudia lakott, bár a regénybeli helyén akkor még nincsen semmi, viszont a lakás kettéosztásának módját, amit a férjével eszközölnek, egy korabeli lapban olvastam. Afrikában és Fiumében nem jártam, de a könyv írásakor már volt internet, később én is egy amerikai misszionárius hölgytől próbáltam angolul tanulni, azóta pedig elolvastam a tsávói emberevő oroszlánok történetét, amiről Kittenberger Kálmán tudósított. Napjainkban a Majális utca tetejéről már nem látszik az állomás a házak miatt, de akkor még látszott. Volt egy korszak, amikor bejártam a kolozsvári helyszíneket, és lemértem a sétatérét. Egyetlen fotót sikerült akkoriban találnom a New York Kávéház, vagyis a Nyehó belső teréről, ami szintén nagy jelentőséggel bíró helyszín a könyvben. Abban sem voltam biztos, hogy 1913-ban voltak padok a Főtéren. Többen mondták, hogy nem kell ezekkel a részletekkel ennyit foglalkozni. Szerintem kell.

Korpa Tamás: Werner Sándor és fia, Lukács [a tulajdonképpeni főhős] nagyon különböző habitusú, szemléletű emberek, de közös bennük az állandó nyugtalanság. Közel esett vagy távol az alma a fájától, a fiú az apjától végül is? Sándor és Lukács sorsa mennyire erdélyi sors szerinted?

Vida Gábor: Sándor a részeges nagyapám, Lukács pedig én vagyok. [A dédapám járt Amerikában kétszer is, az Ellis Island-i bevándorlóközpont archívumában megvan a neve. Ő is hazajött valami aprópénzzel.] Nem egyeznek jól, de hasonlítanak, mind a ketten visszajönnek Kolozsvárra. Az a dráma, amikor találkoznak. Erdélyi sors, hogyne, 1919 ősze, Kolozsvár, New York Kávéház, román megszállás, miért jöttél haza, fiam? Meghalni.

Korpa Tamás: Érdekesek a könyv női főalakjai is: Sándor szerelme, Lukács anyja, Klavodka Mária; és Lukács szerelme, Daniel Klaudia. Mi történt a nőekkel, amíg a férfiak hadakoztak vagy bolyongtak éppen? Valamilyen szinten párhuzamba állítható Mária és Klaudia sorsa szerinted?

Vida Gábor: Mit csinálnak a nők háború alatt? Szenvednek és unatkoznak, aztán jön egy férfi vagy egy másik. Ha nem jön férfi, akkor nagy szomorúság van és szegénység. Nem sokat gondolkoztam én rajtuk, de hogy kiről mintáztam őket, azt nem fogom elárulni. A regényben a végzet asszonyát keressük, a valóságban anyukára van szükségünk, aki rendes szendvicset tud készíteni és kivasalja az ingünket.

Korpa Tamás: Milyen mintázatokat, magatartásokat kínál az *Ahol az ő lelke* az együtt(nem) élésre? Lukács visszatérése után például szánt készíti a román kapitány gyerekeinek, újságokból tanulja a román nyelvet, az apja viszont a román király elleni merényletkísérletben vesz (venne) részt. Egy arisztokrata hölgy az elfüggönyözött homlokzati palota ablakán félve kitekint... Rizikós, körvonalazhatatlan hétköznapok a megszállt Kolozsváron?

Vida Gábor: Minden katonai megszállás rizikós állapot, statárium van, és a hadsereg nem egy demokratikus testület. A helyben maradó lakosságnak ki kell találni a *modus vivendit*. Viszont amit a katona el akar venni, azt elveszi, mindig így volt, mindig így lesz. 1919-ben a román hadvezetés rettenetesen félt, alig akarták elhinni, hogy nincs magyar hadsereg valahol a hegyekben elrejtőzve. Ők is tudták, mi is tudjuk, azért foglalhatták el Erdélyt, mert semmilyen ellenállásba nem ütköztek. Nem hogy utolsó emberig nem harcolt hős népünk, hanem az első puskaövést sem várta meg senki. Ez a magyar tragikomédia. Egyébként a román hadsereggel lehetett bratyizni és egyezkedni, a román hatóságokat mindig meg lehetett vesztegetni, akkor ez még nem volt bejáratva, de mára megtanultuk. A háború egyik kísérőjelensége, hogy a megszorító intézkedések mellett azonnal létrejön a feketepiac, és a kereskedőket a demarkációs vonalakon is átengedték. Erdélyben szegénység volt és káosz, de nem éhezett úgy a lakosság, mint Bécsben vagy Berlinben, és volt fűtőanyag, nem úgy, mint Párizsban. A vidéki önellátásnak voltak előnyei.

Korpa Tamás: Az apa, mielőtt elhagyja Erdélyt, nagy terhet rak Lukács vállaira azáltal, hogy rábízta a Székely Hadosztály 1 millió koronás vagyonát. Ezt a pénzalapot a királymerényletre, illetőleg egy hadsereg szervezésére gyűjtötték össze. Lukács egy darabig őrzi a pénzt, majd nem őrzi tovább. Mit tehetett volna? Haragudhatunk rá? Némileg a könyv előszavának sorai is visszhangoznak Lukács tehetetlenségében: nem kaphatjuk vissza Erdélyt, mert nem tudnánk mit kezdeni vele...

Vida Gábor: A millió koronák és forintok vagy dollárok és lejek sorsa az, hogy eltűnnek. A Székely Hadosztály pénzeiről Kratochvil ezredes pontos elszámolást adott, ott van a papír a veszprémi levéltárban, magam is átböngészttem. Viszont Rejtő Jenőtől megtanultuk, hogy egy kis aprópénzre a hősnek szüksége van, a világ sorsát ugyan megoldani nem tudja, de sok jó kocsmá látogatható. 1919-ben nincs a magyar hadsereg és a magyar társadalom abban az állapotban, hogy a románokkal szemben bármit is tenni tudna. Vannak vicces ötletek, de a magyar társadalom önszerveződő képessége csekély volt, ma is az, a főemberek kívárnak, hogy mi lesz. Mondja meg a király, hogy mit kell tenni, de a király vagy nem tudja, vagy meztelen. A románok közben elsétálnak Győrig. Amikor alaposan utánajártam ennek az egész botránynak, depressziós lettem tőle, a későbbi történelmi munkákat, például Ablonczy Balázs könyveit csak átlapoztam, igen. Elkészerítő, hogy száz év sem volt elég szembenézni a valósággal, még mindig a franciák, a románok, az amerikaiak, a britek, a zsidók, a szabadkőművesek a hibások, mert mi, magyarok, nem tettünk semmit azért, hogy más legyen. Ezt foglaltam össze röviden a regényben. Sokan vannak, akik nem is lapoznak tovább. Az is vicces, hogy milyen állapotban volt az Erdélyt megszálló román hadsereg, nemhogy töltényük, sokszor még cipőjük sem volt.

Korpa Tamás: Az *Ahol az ő lelke* az első nagyregényed. Hogyan találtál rá a hosszú, eseménydús történet elbeszélésére alkalmas, reflexív, ugyanakkor flexibilis nyelvre? Gondolom, nem jelentett kis kihívást a mozgalmas, egymásba fonódó, majd egymástól több ezer kilométernyi távolságra és eltérő valóságokba szakadt sorsok elbeszélése, úgy, hogy mindez egy esztétikailag delejező, szociográfiailag és történetileg rétegzett nyelven mondódjon el.

Vida Gábor: Nem tudom, hogy írtam meg, képtelen vagyok megfigyelni írás közben magamat, pedig jó volna olykor tudatosabb lenni. Azt tudtam mindig, hogy mi az, amit ki kell hagynom. Például nem akartam csatajelenetet, nehogy valaki belehaljon. Valaki azt is mondta, hogy ágyjelenet nélkül nincs regény – de van. Ha minden nap tudnék írni, akkor nem is élnék, csak írnék, mint a profik. 4-5 évig írok valamit, neki-futásokkal és hőkölésekkel, jó napokon hallom a ritmust, olyan, mint a metronóm, rossz napokon nem hallom. Ha két-három oldalnál többet sikerül egy nap, akkor a következőn semmi nem lesz, ez mindig így volt. Sokat járok erdőbe, enélkül nem tudok se írni, se élni. A lélektanászok mondják, hogy nem a zajok ébresztenek fel, hanem a rossz gondolataid, az írásban sem a külvilág zavar, hanem a belső. Egy terjedelmes szöveg folyamatos munkát igényel, magamat kell alkalmassá tennem ahhoz, hogy dolgozni tudjak, életem nagyon zűrös korszakaiban is tudtam írni, máskor meg a teljes nyugalomban semmit. Különböző regényt mindenki tud írni, még a költők, még a tévésztárok is, az igazi *csellindzs* a jó novella, bár azt már olvasni nem tudja a nép...

Korpa Tamás: Ha már az olvasásnál tartunk, a könyvben többször terítékre kerül, hogy ki mit olvas. Werner Sándor például a *Tolnai Világlapját* és az *Érdekes Újságot*, Jókait; Lukács a *Fiumei Híradóból* értesül arról, hogy a Monarchia kikötővárosában tartózkodik Engelstett-Wörnitz báró, édesanyja korábbi szeretője, de Brit Kelet-Afrikában angol és amerikai lapokat forgatva tájékozódik a világháborús fejleményekről, Kolozsváron

román lapokat silabizál. Sőt, a regény világában apa és fia maga is bekerül a napi sajtóba, igaz, névtelenül. A *Tükör* című lap írja meg azt a példátlan esetet, hogy hőseink három nap és három éjjel majdnem ezer koronát dorbézoltak el Marosvásárhelyen. Te milyen archívumokat nyitottál meg a regényre készülve? Alapoztál a korabeli sajtóra? Találtál olyan eseteket, híreket, történeteket, amiket integrálni tudtál a regénybe?

Vida Gábor: Ezeket és az ilyenszerű lapokat bőségesen tanulmányoztam, és egy-két disszertációra való anyagot összegyűjtöttem. Nem tud az ember olyan agyament hülyeséget kitalálni, amiről ne volna már sajtóhír. Egyetlen fiumei újságot találtam az OSZK-ban, sajnos nem jutottam odáig, hogy a mikrofilmet megnézzem. Amióta internet van, a korabeli brit és amerikai sajtó elérhető. A 37 mm-es Skoda-ágyú, amelyet naszádokon használtak, ott van a Hadtörténeti Múzeumban. Marosvásárhelyen gyakran estek abban a korszakban napokig tartó dorbézolások, és azután is, ma már az árakat nem tudom, de táblázatot vezettem róluk, a jó pezsgőt mindig is drágán mérték, Bámbó-zenekar volt, ismerem az egyik leszármazottjukat. Galacon sose jártam, de volt a '20-as években Marosvásárhelyen egy galaci prefektus, akinek járt egy ottani újság, honvágya lehetett, végül a gyűjteményt beadta a könyvtárba, nincs is meg másutt, mert 1944-ben a németek Galacot teljesen felégették. Nagyon sok értékes román nyelvű forrást is találtam, sok olyan rétege van a román kultúrának, amellyel többet kellene foglalkozni. Volt egy portál, ahol körülbelül tízezer első világháborús haditudósítást gyűjtöttek össze [*The Great War in a Different Light*], azóta is keresik sokan, a francia hadsereg sokezer színes felvételt készített, bele lehet betegedni. A témában csak a jól és szakszerűen megírt könyvek egész könyvtárat töltenek meg. Az anyag végtelen. Ám az írónak egy mosodacédula is kincset tud érni, hajaj...

Korpa Tamás: Izgalmas írói fogásnak tűnik, hogy két vers[részlet]et is szerepeltetsz a könyvben. Heidler Elemér szanitéc, százados [a román király ellen tervezett merénylet és az ellenállás egyik résztvevője] a Nyehóban adja elő Végvári [alias Reményik Sándor] *Én még szabad vagyok* című heroikus poémájának néhány strófáját. Húsz oldallal később, és sok, a megszállásban szerzett tapasztalattal a háta mögött, már arról olvashatunk, hogy Heidler letette a román hűségesküt, s ehhez, mintegy kommentárként adja elő Lázáry René Sándor [alias Kovács András Ferenc] higgadt, bölcs, rezignált sorait. Miért tartottad fontosnak, hogy ezek a versek is „behallatszódjanak” a regényedbe?

Vida Gábor: Ez egy játék. Posztmodern fogás, ha úgy tetszik. Akkoriban még sokan olvastak, verset is. Eredetileg egy Yeats-poémát akartam, azt hozta volna magával Werner Lukács Afrikából, és lett volna egy ír szál is, a hűsvéti felkelést bele akartam keverni, mert az írek mindig csinálnak valamit a megszállóknak tekintett angolokkal szemben, de Yeats nem írta meg időben a versét, Lázárynak viszont volt egy talonban, Kovács András Ferenc [alias KAF] kikereste, és hát a hűsvéti felkelést leverték.

Korpa Tamás: 2019-ben újra megjelent az *Ahol az ő lelke* átdolgozott változata. Milyen intervenciókat végeztél rajta? Milyen elvek szerint nyúltál hozzá? Voltak filológiai és tipográfiai beavatkozásaid is? Milyen a viszonyod most a könyvhöz?

Vida Gábor: Kihúztam belőle kétezer szót és fejezetekre tagoltam, igyekeztem olvasóbaráttá tenni, jól szórakoztam vele, így se lett egy nagy durranás. Bodor Ádám mondta, hogy jó könyv, de nem fogják szeretni sem itt, sem ott. A román fordítást értékelték, többen gratuláltak. Hogy egy magyar író ezt a necces témát elmesélheti, azt nem is gondolták. Nagyon jól fordította Andrei Dósa.

Korpa Tamás: Gondolkoztál esetleg Werner Lukács későbbi sorsán? Egy íróat foglalkoztathat egyáltalán szereplőjének további, meg nem írt élete? Az erős történelmi helyzetek, témák folyamatosan jönnek 1920 után is. Kolozsvár – az *Ahol az ő lelke* és az *Egy dadogás története* után – egy megírt, kész város a számodra, vagy lesz még íróként dolgod vele?

Vida Gábor: Werner Lukácsot elengedtem, ahogy Kolozsvárt is. Azóta írtam egy második világháborús regényt *Senkiháza* címmel, most meg itt van a harmadik a nyakunkon, nem bírom ezt a versenyfutást. Erős fogadalmat tettem, hogy semmilyen első háborús anyagot nem olvasok többé, sem pedig a másodikról, viszont bejártam körülbelül 25 kilométer lövészárkot a Nyárád mentén. Sok lőszermaradványt találok a vízmosásokban, mindenkinek elmondom, hogy ha nagyobb hengeres vasdarabot lát, ne nyúljon hozzá, mert az ördög nem alszik.

A lehullás számontartottsága

VISKY ANDRÁSSAL PRONTVAI VERA BESZÉLGET A *KITELEPÍTÉS* CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

„Nem megyek veled
Én is te vagyok érted
Én nem egy másik
te vagyok
és te én vagy
nem egy másik”¹

Prontvai Vera: Juhász Anna irodalmi estjén Vecsei H. Miklós az édesanyád és az édesapád szerelme felől közelítette meg nemrég megjelent, *Kitelepítés* című regényed. Azt mondta, el tudja képzelni, hogy van akkora szerelem, amiért az ember odaáll a Duna-deltába és vállalja a kényszerlakást, a kényszerszermunkát, azt, hogy bántásuk őt akár testileg, akár lelkiileg. Az a szerelem, amely az édesanyádban élt, édesapád vagy Isten iránt volt erősebb?

Visky András: Azt hiszem, hogy nincs olyan szerelem, amely az embert ilyen szabadsággal ruházza fel. A szerelemről való efféle beszéd tulajdonképpen a szerelem filmipar által piacósított változatát veti fel, a mindenkori happy endingek vallását, ami nem egy jó, nem egy

¹ Visky András, *Júlia. Párbeszéd a szerelemről*, Fekete Sas – Magyar Rádió Rt., Budapest, 2003, 45.
Vö. Visky András, *Kitelepítés*, Jelenkor, Budapest, 2022, 108.